

Πληροφόρηση και επικοινωνία στο χώρο των ανθρωπιστικών επιστημών

Έρευνα χρηστών
σε δυο Τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ
(2005)

Ηρώ Φραντζή
Σπουδαστήριο Κλασικής Φιλολογίας
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ανθρωπιστικές Επιστήμες/Σπουδές
Litterae humaniores
Humanities, The Arts
Geisteswissenschaften, Kulturwissenschaften

Oxford English Dictionary: «Ένας όρος που περιλαμβάνει τους ποικίλους κλάδους της ευγενούς μάθησης, όπως τη γραμματική, τη ρητορική, την ποίηση και ειδικά τη μελέτη των αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων κλασικών. Φαίνεται να έχει σχέση με τη λέξη humanitas, με την έννοια της πνευματικής καλλιέργειας που αρμόζει σε έναν άνθρωπο, τη φιλελεύθερη εκπαίδευση, τη «λογοτεχνική καλλιέργεια», την ευγενή λογοτεχνία».

Ανθρωπιστικές Επιστήμες/Σπουδές

- ▶ Φιλολογία
- ▶ Ιστορία
- ▶ Αρχαιολογία
- ▶ Γλωσσολογία
- ▶ Φιλοσοφία
- ▶ Καλές τέχνες
- ▶ Θεολογία
- ▶ [Εκπαίδευση]
- ▶ [Δίκαιο]

Ανώτατη εκπαίδευση και Ανθρωπιστικές Επιστήμες στην Ελλάδα

- ▶ 22% των εισακτέων στα ΑΕΙ (7500 υποψήφιοι το 2006)
- ▶ Τμήματα με μεγάλο αριθμό φοιτητών (Τμ. Φιλολογίας ΕΚΠΑ περ. 500)
- ▶ Οι βάσεις εισαγωγής σταδιακά πέφτουν, εκτός από φέτος
- ▶ 70% αποφοίτων είναι γυναίκες
- ▶ Μεταπτυχιακές σπουδές αναπτύσσονται
- ▶ Χαμηλό το επίπεδο χρηματοδότησής της σε σχέση με χώρες της ΕΕ .

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ (INFORMATION SCIENCE)

- ▶ Συμπεριφορά αναζήτησης πληροφοριών (Information seeking behavior) – «Πληροφοριακές πρακτικές»
 - Περιλαμβάνει την κατανόηση των πληροφοριακών αναγκών και των συμπεριφορών μεμονωμένων χρηστών και ομάδων με στόχο το σχεδιασμό, την υλοποίηση και λειτουργία πληροφοριακών συστημάτων και υπηρεσιών που να τους εξυπηρετούν πραγματικά.
 - Σε μεγάλο ποσοστό οι έρευνες αυτές προέρχονται από το χώρο των βιβλιοθηκών και ιδιαίτερα των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών
 - Εστιάζει στον ανθρώπινο παράγοντα: στις διαθέσεις, ικανότητες, προσδοκίες, προκαταλήψεις, καθιερωμένες πρακτικές των χρηστών
 - Αρκετή βιβλιογραφία σχετικά με τη συμπεριφορά των επιστημόνων των ΑΕ

Ταυτότητα – Στόχοι έρευνας

- ▶ Μελέτη με επίκεντρο το χρήστη
- ▶ Ανάλυση της πληροφοριακής συμπεριφοράς μελών ΔΕΠ κατά την έρευνα και επικοινωνία **εντός και εκτός της βιβλιοθήκης**

Ανάγνωση
Επικοινωνία/Δημοσίευση

Αναζήτηση
Συγγραφή

- ▶ Σε σχέση με την ανώτατη εκπαίδευση και το σύστημα επιστημονικής επικοινωνίας στον ελληνικό χώρο
- ▶ Με στόχο
 - την αποτίμηση της βαρύτητας των ανθρωπιστικών επιστημών, ως **αντικειμένου και μεθοδολογίας**, στις πληροφοριακές πρακτικές των επιστημόνων
 - να συμβάλει στην άποψη ότι η χρήση των ψηφιακών βιβλιοθηκών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από δεξιότητες που σχετίζονται με **συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα** και αναπτύσσονται στο εργασιακό περιβάλλον

Μεθοδολογία της έρευνας

- ▶ Δείγμα: 21 μέλη ΔΕΠ Τμ. Φιλολογίας και Τμ. Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΕΚΠΑ
- ▶ Κριτήριο: η συστηματική χρήση βιβλιοθήκης η σχετικά καλή εξοικείωση με την τεχνολογία
- ▶ Δεκ. 2004, Μάιος-Ιούνιος 2005
- ▶ Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας
- ▶ Ημιδομημένη συνέντευξη ως μέθοδος συλλογής υλικού

Ερωτήματα (1)

- ▶ Ποιές πηγές πληροφόρησης χρησιμοποιούνται, σε ποιά μορφή, ποιό βαθμό και για ποιό σκοπό;
- ▶ Πώς εντοπίζονται, αποκτώνται και αξιολογούνται οι πηγές πληροφόρησης;
- ▶ Ποιές υπηρεσίες πληροφόρησης χρησιμοποιούνται, σε ποιά μορφή, σε ποιό βαθμό και για ποιό σκοπό;

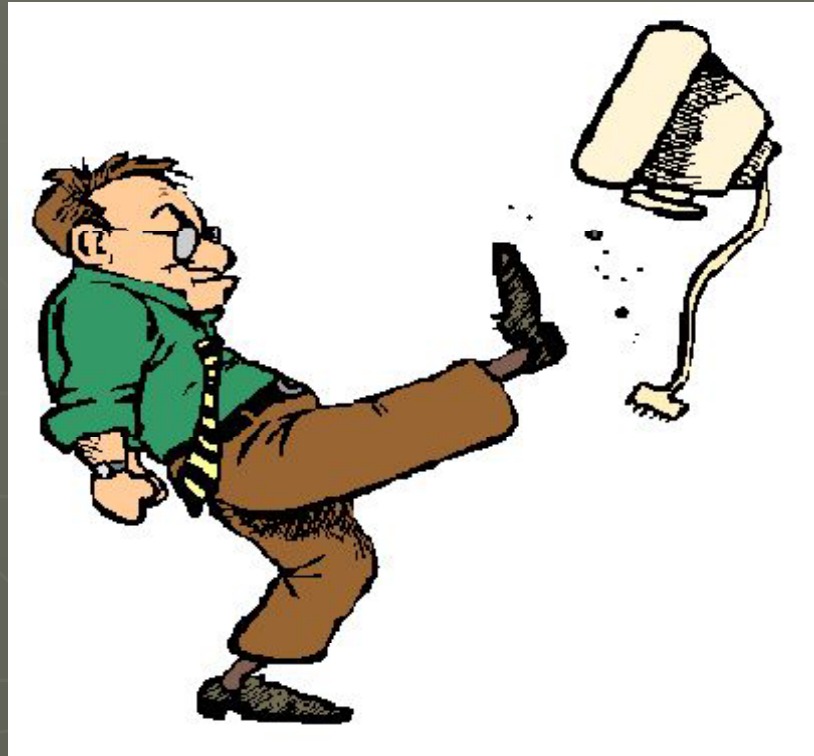
Ερωτήματα (2)

- ▶ Για ποιό λόγο **δεν** χρησιμοποιούνται ορισμένες πηγές και υπηρεσίες;
- ▶ Πώς χρησιμοποιείται η νέα τεχνολογία **σε όλα τα στάδια** της ερευνητικής και επικοινωνιακής διαδικασίας;
- ▶ Ποιές είναι οι δυσκολίες, οι ανάγκες και οι **προσδοκίες** των χρηστών από το σύστημα πληροφόρησης;

Προφίλ του επιστήμονα των ΑΕ

- ▶ Μεταπτυχιακές σπουδές σε ευρωπαϊκές χώρες
- ▶ Γνώστες κατά μέσο όρο 3 ξένων γλωσσών
- ▶ Αυτοδίδακτοι στη χρήση βιβλιοθήκης και υπολογιστών
- ▶ Διαθέτουν Η/Υ στο γραφείο και το σπίτι.
- ▶ Γνωρίζουν καλά μόνο επεξεργασία κειμένου.
- ▶ Χρησιμοποιούν σχετικά άνετα το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο

Αυτοδίδακτος στη χρήση υπολογιστή !

Στάση απέναντι στις βιβλιοθήκες

- ▶ Εργάζονται περισσότερο στο σπίτι χρησιμοποιώντας την **προσωπική τους βιβλιοθήκη** (ειδικά οι γυναίκες)
- ▶ Επιθυμούν τη **βελτίωση της παραδοσιακής οργάνωσης των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών**
- ▶ Προτιμούν **άλλες βιβλιοθήκες της Αθήνας** για εντοπισμό περισσότερων βιβλίων (και ειδικών συλλογών). Μόνον ένας ερευνητής για χρήση ψηφιακών πηγών.
- ▶ Ανάγκη για **γρήγορη ανεύρεση τεκμηρίων και βιβλιογραφικών πληροφοριών**.
- ▶ **Απευθύνονται στο βιβλιοθηκονόμο** κυρίως για να εντοπίσει βιβλία και άρθρα. Μόνον οι γλωσσολόγοι τον θεωρούν διαμεσολαβητή για τον εντοπισμό ψηφιακών πηγών.

Η καλή βιβλιοθηκονόμος !

Κατανομή χρόνου

- ▶ Διαθέτουν περισσότερο χρόνο για ανάγνωση και συγγραφή
- ▶ Οι νεότεροι σε ηλικία δαπανούν περισσότερο χρόνο στην αναζήτηση
- ▶ Διαφορές στην κατανομή χρόνου, ανάλογα με τον κλάδο

Ανάγνωση και Συγγραφή

Χρήση έντυπου –ψηφιακού υλικού

- ▶ Χρησιμοποιούν **έντυπο/ψηφιακό υλικό** σε αναλογία **60/40** (εκτός από τους γλωσσολόγους)
- ▶ Υπογραμμίζουν και κρατούν **σημειώσεις σε χαρτί**, ακόμα και για τις αναζητήσεις
- ▶ Θεωρούν ότι **δεν υπάρχει αρκετό διαθέσιμο ψηφιακό υλικό** για το αντικείμενό τους, αλλά μόνο για συγκεκριμένους κλάδους (θεωρία λογοτεχνίας, ευρωπαϊκή λογοτεχνία, ιστοριογραφία)
- ▶ **Δεν νοιώθουν επαρκείς στην online αναζήτηση** (διαφορετικό περιβάλλον κάθε ψηφιακής πηγής, ποικίλες μορφές του υλικού που περιλαμβάνει)

Αναζήτηση ψηφιακού υλικού

- ▶ Χρειάζονται **υλικό ποικίλων τύπων**, όπως διδακτορικές διατριβές, πρακτικά συνεδρίων, λεξικά, καταλόγους χειρογράφων, εικόνων, χάρτες, corpora, ημερολόγια, βιβλιογραφίες, βάσεις δεδομένων, περιοδικά κτλ.
- ▶ Αναζητούν κυρίως **βιβλιογραφίες/βιβλιοκρισίες, κείμενα-πηγές και ειδικό υλικό** (εικόνες, χάρτες) σε ψηφιακή μορφή
- ▶ Αυξανόμενη χρήση των μηχανών αναζήτησης
- ▶ Δεν γνωρίζουν ποιες υπηρεσίες περιλαμβάνει η **ιστοσελίδα της βιβλιοθήκης** εκτός από τον κατάλογο.

Προβλήματα που δυσχεραίνουν την έρευνα και τη διδασκαλία

- ▶ **Ελλείψεις έντυπων βιβλίων** και περιοδικών και δυσκολία εντοπισμού τους
- ▶ Για τους γλωσσολόγους χαμηλό το επίπεδο των ψηφιακών υπηρεσιών
- ▶ Πολυάριθμο ακροατήριο κατά τη διδασκαλία
- ▶ Μη επαρκής **χρηματοδότηση** της έρευνας
- ▶ **Ελλείψεις υποδομών** (τεχνικοί, εξοπλισμός, υπολογιστικός γραμματισμός)
- ▶ Διασπορά των βιβλιοθηκών

Ανάγνωση

A scholar spends a thoughtful time in his study with his manuscripts.

Ανάγνωση

- ▶ Διάβασμα [**ατομική υπόθεση**]
- ▶ Αγορά βιβλίων
- ▶ Δύσκολη η ανάγνωση από την οθόνη του υπολογιστή
- ▶ Προέχει η μελέτη και η ερμηνεία των **πηγών**
- ▶ Η διεθνής δευτερεύουσα βιβλιογραφία αναπτύσσεται πολύ, χρήσιμη **η εκδοτική παραγωγή των τελευταίων 20-50 ετών**
- ▶ Βιβλία – βιβλία – βιβλία !

Βιβλία, Βιβλία, Βιβλία !!!

11/10/2010

CLARIN-EL, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Ανάγνωση

- ▶ Ηλεκτρονικά περιοδικά για την εξειδικευμένη έρευνα και τη βιβλιογραφική ενημέρωση χρησιμοποιούν σχετικά λίγοι, κυρίως γλωσσολόγοι
- ▶ Ενημέρωση πάνω σε συναφείς κλάδους (διακλαδικότητα)

Επικοινωνία

11/10/2010

CLARIN-EL, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Επικοινωνία - Δημοσίευση

- ▶ Δημοσίευση στην ελληνική και αγγλική γλώσσα
- ▶ Απαραίτητη η συμμετοχή σε συνέδρια (1-3 φορές το χρόνο)
- ▶ Η νέα έρευνα δημοσιεύεται κυρίως στα περιοδικά. Βλ. ακαδημαϊκή εξέλιξη.
- ▶ **Διανομή φωτοτυπιών** συνοδεύει την εισήγηση και τη διδασκαλία.
- ▶ **Ηλεκτρονική παρουσίαση** από γλωσσολόγους

Επικοινωνία-Δημοσίευση

- ▶ Προτιμάται η **επικοινωνία και η συνεργασία** με φοιτητές και τη βιβλιοθήκη **από κοντά** και όχι ηλεκτρονικά
- ▶ **Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο** 2-3 φορές την εβδομάδα, επικοινωνία κυρίως με συναδέλφους και εκδότες/περιοδικά και κυρίως για τη μεταφορά αρχείων
- ▶ Δεν διαθέτουν προσωπικές ιστοσελίδες
- ▶ Δεν συμμετέχουν σε λίστες συζήτησης

Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο

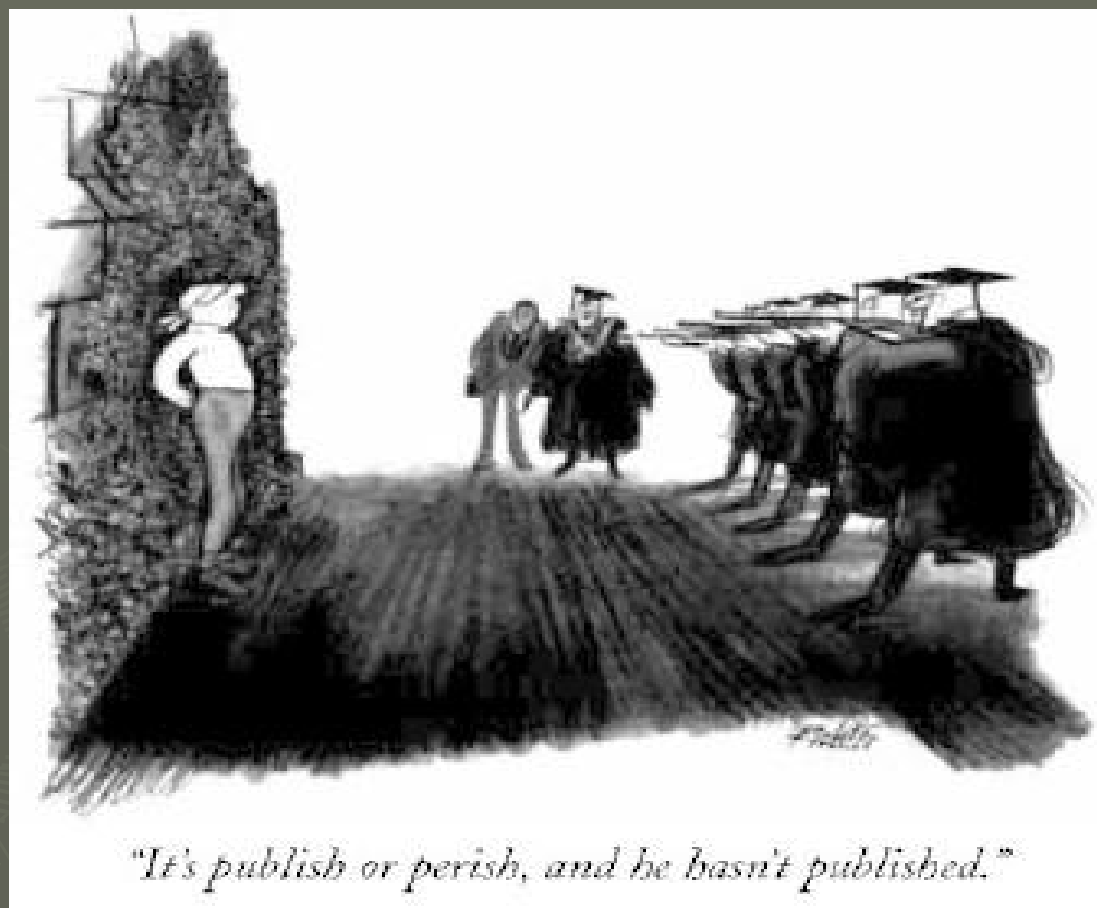
11/10/2010

CLARIN-EL, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Επικοινωνία-Δημοσίευση

- ▶ Εξάρτηση από το **διεθνές σύστημα επιστημονικής επικοινωνίας**
- ▶ Δημοσίευση άρθρου : **ατομική υπόθεση**
Κριτήριο: Εγκυρότητα και εξειδίκευση περιοδικού
- ▶ Έκδοση βιβλίου : ατομική υπόθεση
Κριτήριο: Κύρος εκδότη και κάλυψη εξόδων
- ▶ Έντυπη επιστημονική μονογραφία
Κόστος - ακαδημαϊκή εξέλιξη του προσωπικού
- ▶ Απουσία πανεπιστημιακών εκδοτικών οίκων

Μονογραφία και ακαδημαϊκή εξέλιξη

Συγγραφή

11/10/2010

CLARIN-EL, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Συγγραφή

- ▶ Διαδικασία σύνταξης ενός κειμένου
- ▶ Ερμηνεία και κριτική – Υποκειμενικότητα
- ▶ Ατομική υπόθεση (εκτός από γλωσσολόγους και αρχαιολόγους)
- ▶ Ευρεία χρήση του επεξεργαστή κειμένου (+χειρόγραφες σημειώσεις)
- ▶ Ψηφιακές δημοσιεύσεις ελάχιστες (3 στο δείγμα)

Ειδικά συμπεράσματα (1)

- ▶ Σημασία των εργαλείων εντοπισμού βιβλίων, περιοδικών, ειδικών συλλογών στον παγκόσμιο ιστό π.χ συλλογικοί κατάλογοι, «εργαλεία έρευνας» (finding aids)
- ▶ Απαιτήση για πρόσβαση σε ψηφιοποιημένο / ψηφιακό υλικό κειμένων, εικόνων και σπάνιου υλικού (πηγές)
- ▶ Ανάγκη για πρόσβαση και στο υλικό προσωπικών βιβλιοθηκών και σημειώσεων των ερευνητών
- ▶ Χρήσιμα τα αρχεία παλαιών τευχών ηλεκτρονικών περιοδικών (backfiles)

Ειδικά συμπεράσματα (2)

- ▶ Ανάγκη για εργαλεία που να διευκολύνουν την περιδιάβαση (browsing) και την τυχαία ανακάλυψη (serendipity) στο ψηφιακό περιβάλλον
- ▶ Σημασία των βιβλιογραφικών αναφορών, ειδικά σε σχέση με συναφείς κλάδους (**διακλαδικότητα**)
- ▶ Ανάγκη για εργαλεία **μετα-αναζήτησης**, καθώς τα διαφορετικά περιβάλλοντα αποθαρρύνουν την ταυτόχρονη αναζήτηση ποικίλων πηγών

Ειδικά συμπεράσματα (3)

- ▶ Αξιοποίηση της χρήσης **μηχανών αναζήτησης**
- ▶ Ανάγκη για υποστήριξη ερευνητών με προγράμματα βιβλιογραφίας, επεξεργασίας εικόνων κτλ. για τη συγγραφή
- ▶ Έκδοση βιβλίων και περιοδικών σε ψηφιακή μορφή

Γενικές διαπιστώσεις (1)

- ▶ Αργή αλλά σταθερή η υιοθέτηση της νέας τεχνολογίας
- ▶ Η χρήση του e-mail, του ηλεκτρονικού καταλόγου και του Διαδικτύου δείχνει τη θετική στάση των επιστημόνων
- ▶ Δεν υπάρχει προκατάληψη απέναντι στην τεχνολογία, υπάρχει **δυσπιστία** για το διαθέσιμο ψηφιακό περιεχόμενο και **ανασφάλεια** στη χρήση ορισμένων εφαρμογών, **έλλειψη εκπαίδευσης** στη χρήση των νέων μέσων, **επιφυλάξεις** ως προς το ακαδημαϊκό κύρος ψηφιακών δημοσιεύσεων, **αδυναμία των βιβλιοθηκών** να ανταποκριθούν σε ειδικές απαιτήσεις των ερευνητών.

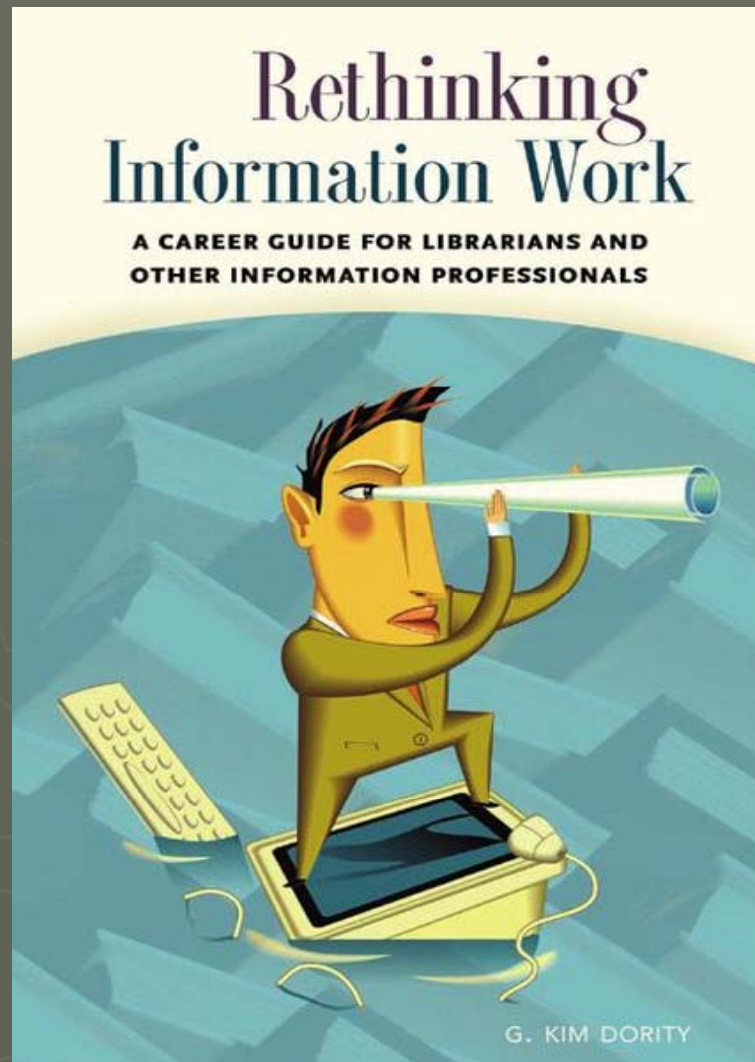
Γενικές διαπιστώσεις (2)

- ▶ Ανάγκη για στοχευμένη, θεματικά εξειδικευμένη και **ποιοτική ανάπτυξη των συλλογών των βιβλιοθηκών (φυσικών και ψηφιακών)**. Αδιαφορία των επιστημόνων για την ποσότητα δεδομένων στις βάσεις, υπέρ της χρήσιμης βιβλιογραφίας, ανεξαρτήτως γλώσσας και προέλευσης (contextual mass)
- ▶ Παράλληλη και διασταυρούμενη πορεία ανάγνωσης-αναζήτησης-επικοινωνίας-συγγραφής για τους επιστήμονες των ΑΕ. Σημασία της αλυσιδωτής διασύνδεσης κειμένων και ερευνητών στο διαδίκτυο ("netchaining") μέσω των βιβλιογραφικών παραπομπών

Γενικές διαπιστώσεις (3)

- ▶ Ο σχεδιασμός των ψηφιακών βιβλιοθηκών πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη τις περίπλοκες κοινωνικές πρακτικές που έχουν καθιερωθεί σε κάθε κλάδο, έτσι ώστε οι χρήστες να τις ενσωματώσουν ομαλά στον τρόπο εργασίας τους. Στόχος: τα συστήματα να προσαρμόζονται κάθε φορά στους ανθρώπους και όχι οι άνθρωποι στα συστήματα.
- ▶ Τάση για δημιουργία «Θεματικών Συλλογών» ή «Ψηφιακών πηγών δεύτερης γενιάς» στη θέση των «Ψηφιακών Βιβλιοθηκών»
 - Ψηφιακές - εστιασμένες σε ένα ερευνητικό θέμα - για την υποστήριξη της έρευνας – με συνεκτικότητα περιεχομένου – δομημένα τεκμήρια για διευκόλυνση έρευνας και ανάλυσης - ανοικτές

Νέος ρόλος, προτεραιότητες και πρωτοβουλίες των βιβλιοθηκών και του επιστήμονα της πληροφόρησης για τις ΑΕ

11/10/2010

CLARIN-EL, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

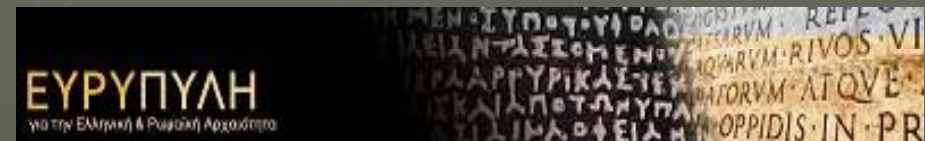
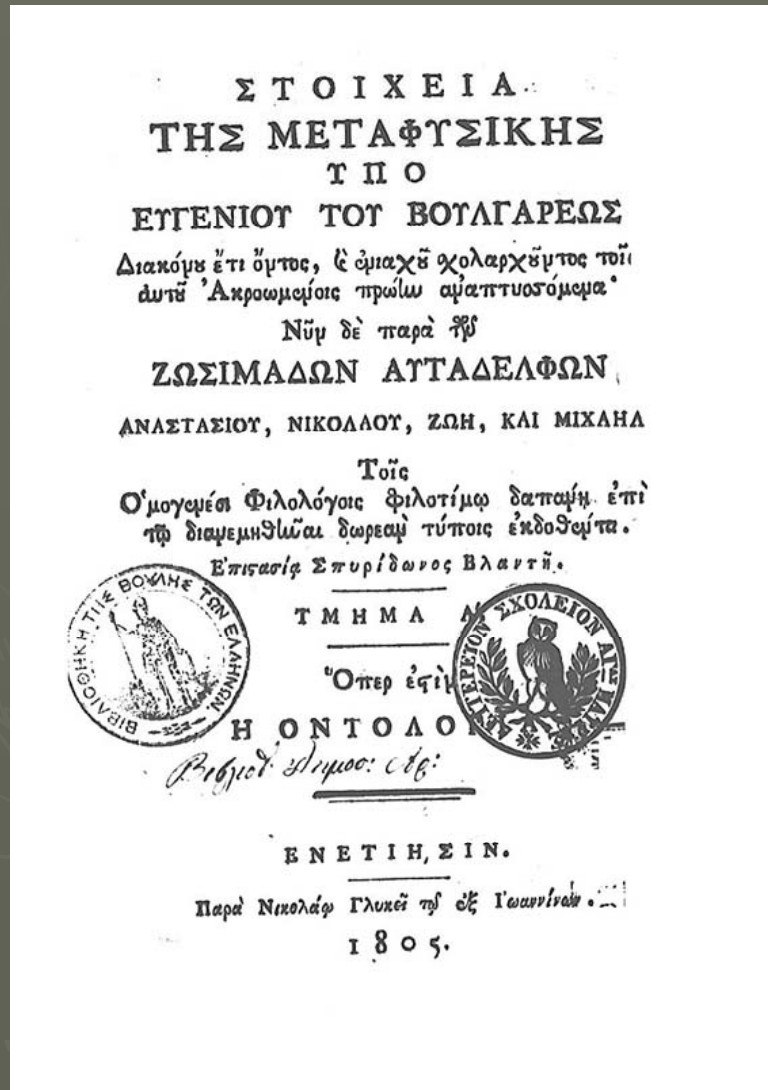
Γενικές διαπιστώσεις (4)

► Πληροφορική των Ανθρωπιστικών Επιστημών (Humanities Computing)

- Γλώσσες επισημείωσης
- Κωδικοποίηση κειμένων
- Εφαρμογές λογοτεχνικής ανάλυσης
- Κριτική κειμένου και Ηλεκτρονικές εκδόσεις
- Υπολογιστική γλωσσολογία
- Πολυμεσικές εφαρμογές, κτλ

► Αναγκαία η αξιοποίηση των επιτευγμάτων της για τη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών με ελληνικό περιεχόμενο.

Ελληνικό ψηφιακό περιεχόμενο

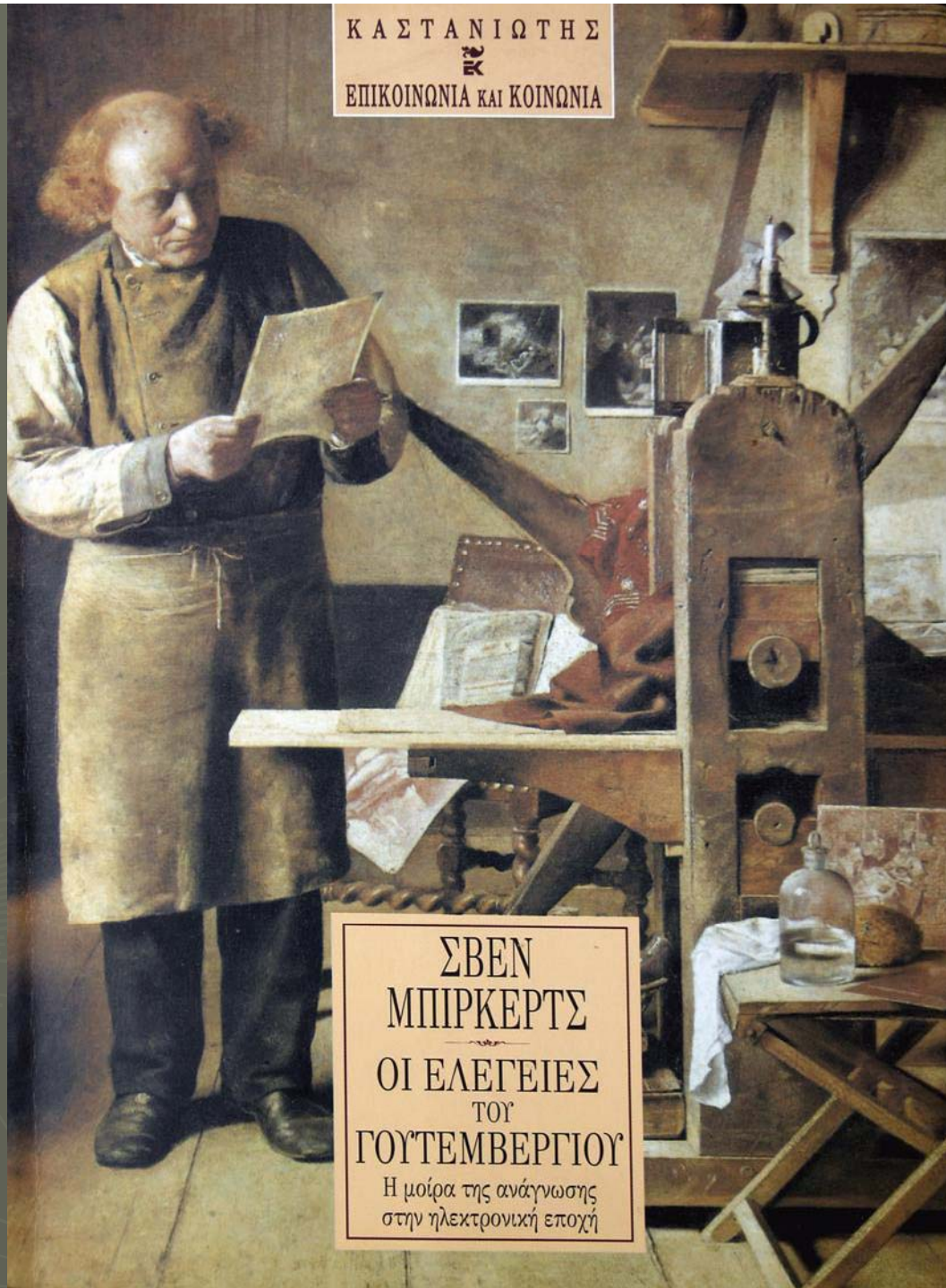
Γενικές διαπιστώσεις (5)

- ▶ Απαραίτητη η από κοινού αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των **ευρωπαϊκών προγραμμάτων** για τις προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές, για την ηλεκτρονική εκπαίδευση, για την έρευνα και τις βιβλιοθήκες
- ▶ Ανάγκη για οργανωμένη συνεργασία των **μελών ΔΕΠ**, άλλων **ερευνητών**, των **εκδοτών**, των **βιβλιοθηκονόμων** και των **πληροφορικών** που εμπλέκονται σε προγράμματα ψηφιοποίησης για τις ανθρωπιστικές επιστήμες στη χώρα μας
- ▶ Χρειάζεται η συγκέντρωση, οργάνωση και ανάλυση **στατιστικών στοιχείων** για την εκπαίδευση, την έρευνα, την εκδοτική και την αγορά εργασίας για τις ανθρωπιστικές επιστήμες και τις τέχνες στην ψηφιακή εποχή

Sven Birkerts *Οι ελεγείες του Γουτεμβέργιου*

«Κανείς δεν μπορεί να προβλέψει πραγματικά πώς θα προσαρμοστούμε στους μετασχηματισμούς που συμβαίνουν γύρω μας. Ενδέχεται μάλιστα να ανακαλύψουμε ότι η γλώσσα είναι πιο σκληρό καρύδι από ό,τι την παρουσίασα. Ίσως να ελιχθεί ανάμεσα στα μπιπ και στα κλικ και τις οθόνες το ίδιο εύκολα και όπως στην τυπωμένη σελίδα. Και φυσικά το εύχομαι, επειδή η γλώσσα είναι το στρώμα του όζοντος της ψυχής μας, και αν το αραιώσουμε, θα κινδυνέψουμε σοβαρά».

ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΣΒΕΝ
ΜΠΡΚΕΡΤΣ
ΟΙ ΕΛΕΓΕΙΕΣ
ΤΟΥ
ΓΟΥΤΕΜΒΕΡΓΙΟΥ

Η μοίρα της ανάγνωσης
στην ηλεκτρονική εποχή

11/10/2010